

εἰς τὸν ἕτερον πόδα πλατεῖαν καὶ φοβεράν οὐλὴν καυσίματος.

Ἐμελλε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ἀφήγησίν του, ἀλλ' αἴφνης σκιά τῆς διήλθε διὰ τοῦ μετώπου του, στυγνὴ θλίψις συνέστειλε τὰ χαρακτηριστικὰ του καὶ εἰσήγησε. Ἐγὼ ἀπέμεινα θεωρῶν τὸν γέροντα ἐκεῖνον, τὸν πυρπολητὴν, τοῦ ὁποίου οἱ λόγοι πρὶν ἐξέλθωσι ἐκ τοῦ στόματός του ἐξωγραφίζοντο ἐπὶ τῆς ἀρρενωπῆς μορφῆς του, καὶ ὅτε ὠμίλει περὶ τῆς πυρποληθείσης φεργάδας οἱ ὀφθαλμοὶ του ἐξήστραπτον ὡς νὰ εἶχαν δικτηρήσει τὴν ἀνταύγειαν τῆς λάμπσεως τῆς, καὶ ὅτε ἔλεγε «Τουρκαλάδες» συνέσφιγγε τοὺς στιβαροὺς του γρόνθους καὶ τὸ χεῖλός του ἔτρεμεν ἐκ πολεμικοῦ μένους· τότε ἐνόησα τί ὑπέφερον ἐν τῇ στενῇ, χαμηλῇ ἐκείνῃ εἰρκτῇ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐπαράδερνε διὰ νὰ κερδίσῃ ποτήριον πρὸς ποτήριον τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, ἐπὶ πεντήκοντα ἔτη ἡ φλογερὰ ἐκείνη ψυχὴ, ἡ πλασμένη διὰ τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος, καὶ διὰ νὰ πολεμῇ τοὺς Τούρκους καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ νὰ ἐξυπᾶ καὶ νὰ κοιμᾶται μὲ τὸν ρόχθον τῶν ἀφρισμένων κυμάτων καὶ τὸν συριγμὸν τῶν τουρκικῶν σφαιρῶν.

Ἐσφίξα μετὰ σεβασμοῦ τὴν πυρπόλον τοῦ στολοκαύστου χεῖρα· ἀλλὰ καθ' ἣν στιγμὴν ἀπρηχόμεθα, ἡ σύζυγός του, γραῖα Ἀθηναία, ἣτις ἀπαρατήρητος ἴστατο ἀπὸ τινων στιγμῶν εἰς τὴν μικρὰν θύραν, ἀνεφώνησεν αἴφνης:

— Πράσινο φύλλο δὲν μᾶς ἔδωκαν! ἄλλοι ἴσως τὸ Στρατῆ μου εἶνε κ' εἶνε σήμερα· τὰ χαρτιά τᾶχομε, τὰ χαρτιά! Ἐστὴν ἐπιτροπὴν πρῶτο νομμερο βρέθηκε. Πενήντα χρόνια μὲ τὰ χεῖρια του δίχως βοήθεια παλαίψε μὲ τὴ φτώχεια ὅσο νὰ μεγαλώσῃ τὰ παιδιά μας. Πῶς τὸ βαστᾷ ὁ Θεὸς τέτοιο ἄδικο!

— Γυναίκα! σῶπα! εἶπεν ὁ πυρπολητὴς ζωνρῶς ἀναπηδήσας καὶ τὴν ἀκμὴν ἐκείνην τοῦ ὑπεροπνηκοντούτους σώματος ἰδὼν ἐπέισθην, ὅτι ἀληθὲς ἦτο τὸ λεχθέν μοι, ὅτι νύκτα τινὰ καθ' ἣν διεπληκτιζοντο χωροφύλακες καὶ στρατιῶται ἐν τῷ καπηλείῳ καὶ ἀνέσπων ξιφολόγχας, ὁ γέρον νομίσας ὅτι ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ υἱοῦ του ἤρπασεν ἀπὸ τοῦ τοίχου τὸ γιαταγάμι του, κατέβη, ὤρμησεν ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν καὶ τοὺς ἔτρεψεν εἰς φυγὴν.

Ἡ γραῖα εἰσήγησε πτήξασα· ὁ δὲ γέρον ἀπῆλθε συνωφρωμένος καὶ κατηφής· καὶ ἤκουσα τότε τὴν φρικώδη, τὴν τερατώδη ἀχαριστίαν τοῦ ἔθνους πρὸς τὸν πυρπολητὴν.

Αὕτη λοιπὸν εἶνε ἡ μεγάλη του λύπη, ἡ πληγὴ τῆς καρδιάς του, ἣτις δὲν θὰ ἰαθῇ ὡς αἱ τουρκικαί, ἀλλὰ θὰ τὸν φέρῃ εἰς τὸν τάφον! — Τὸν Στρατῆ μου δὲν τὸν νοιάζει γιὰ λεφτά, ἐξηκολούθησεν ἡ γραῖα· δούλεψε ποῦ δούλεψε τόσα χρόνια· τώρα μεγάλωσαν τὰ παιδιά μας, μὰ γιὰ τὴ φιλοτιμίαν· δὲν τὸν λογαριάζουν· σὰ νὰ τοῦ λέν «συ

δὲν ἔκανες τίποτε». Τί θέλεις; τὸ καταφρόνιο δὲν ἔμπορεῖ νὰ βαστάξῃ· αὐτὸ εἶν' ὁ καῦμός του.

Ἦ ἡ δόξα τῶν ἐνδόξων, εἰξέρω, γίνεται ἀπὸ τὸν ἡρωισμόν τῶν μικρῶν, καὶ παρὰ τὴν ἀκτινοβολίαν τῶν λαμπρῶν ὀνομάτων ἐξαπλοῦται ἡ βαρεῖα σκιά ἡ καλύπτουσα τὴν γενναϊότητα καὶ τὴν θυσίαν τῶν ταπεινῶν ἡρώων, τῶν ἀσῆμων μαρτύρων· ἀλλὰ τῶν ἄλλων ταπεινῶν, τῶν ἄλλων ἀσῆμων τὸ ὄνομα συνδέεται πρὸς τὸν μέγαν ἀγῶνα δι' ἐνὸς εὐτελεστάτου κρικοῦ, τῆς πενταδράχμου συντάξεως. Ἄλλ' ὅταν τὸ χῶμα καλύψῃ τὰς πληγὰς τοῦ πυρπολητοῦ, οὐδὲ κἂν τὸ κατάστιχον τῶν πενταδράχμων συντάξεων θὰ μαρτυρήσῃ εἰς τὴν Ἱστορίαν, ὅτι ὁ Στρατῆς Μαρούλης προεκινδύνευσεν ἡρωικῶς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος!

Νοέμβριος 1884.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ Π. ΚΟΥΡΤΙΑΝΗΣ.

ΑΙ ΔΩΔΩΝΑΙΑΙ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ

τοῦ κ. Κ. Καραπάνου.

Μέχρι πρό τινων ἐτῶν ἡ θέσις τῆς Δωδώνης τοῦ μετὰ τοὺς Δελφοὺς διασημοτέρου μαντείου τῆς Ἑλλάδος, ἦν ἄγνωστος· ὑπετίθετο ὅτι ἔκειτο πλησίον τῶν Ἰωαννίνων, ἀλλ' οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ εἴπῃ ποῦ ἀκριβῶς. Τῷ 1875 ὁ κ. Καραπάνος ἐπεχείρησεν ἀνασκαφὰς ἐν τῇ κοιλάδι Τσαρακοβίστας, σχεδὸν τέσσαρας ὥρας νοτιοδυτικῶς τῶν Ἰωαννίνων, καὶ εἶχε τὴν τύχην ν' ἀνακαλύψῃ ὄχι μόνον τὴν θέσιν καὶ τὰ λείψανα διαφόρων οἰκοδομημάτων τῆς Δωδώνης, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄλλα ἀντικείμενα, πρὸ πάντων χαλκᾶ, καὶ πολλὰς περιεργοτάτας ἐπιγραφάς. Ταῦτα ἐνωθέντα μετὰ τινων ἄλλων ἀρχαιοτήτων ἐξ ἄλλων διαφόρων μερῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀσίας ἀπετέλεσαν ἀξιόλογον συλλογὴν, ἣτις καλῶς καὶ εὐπρεπῶς διαταχθεῖσα ἐν αἰθούσῃ τινὶ τῆς οἰκίας του εἶνε προσιτὴ ἀπὸ τινος τῷ κοινῷ κατὰ πᾶσαν τετάρτην.

Περὶ τῶν ἐν Δωδώνῃ ἀνασκαφῶν καὶ τῶν εὐρημάτων του ὁ κ. Καραπάνος ἐξέδωκε τῷ 1878 βιβλίον γαλλιστὶ γεγραμμένον (Dodone et ses ruines, Paris), ἐξ αὐτοῦ δὲ λαμβάνομεν τὰς πλείστας τῶν ἐπομένων ἱστορικῶν πληροφοριῶν, ἃς προτάττομεν ὡς εἰσαγωγικὰς εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῆς συλλογῆς του.

Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς διηγοῦνται — καὶ αἱ ἔρευναι τῶν νεωτέρων φαίνονται ἐπικυροῦσαι τὰ ὑπ' αὐτῶν λεγόμενα — ὅτι ἡ φυλὴ τῶν Ἑλλήνων, τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα ἦτο προωρισμένον ν' ἀποβῇ γενικὸν πολλῶν συγγενῶν φυλῶν, νὰ παραδώσῃ δὲ εἰς λήθην τὰ μερικὰ ὀνόματα τῶν Ἀχαιῶν, Δαναῶν κ.τ.λ.,—ὅτι οἱ Ἕλληνες

λοιπὸν κατὰ πρῶτον κατόικουν ἐν Ἠπειρῷ περὶ τὴν Δωδώνην, ἐκείθεν δὲ μετηνάστευσαν εἰς Θεσσαλίαν, ὅπου ἐπὶ τῶν ὀμηρικῶν ἔτι χρόνων εὗρισκοντο. Διὰ τοῦτο ὁ Ἀχιλλεύς, ἂν καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ γεννηθεῖς, ἐπειδὴ ὅμως ἦτο Ἕλληνας, ἐν κρίσει μιν στιγματῆ, δηλαδὴ ὅταν πρόκηται ν' ἀποστείλῃ τὸν Πάτροκλον μόνον του εἰς τὸν πόλεμον ἐν ἀποκρούσει τὸν Ἔκτορα, ἐπικαλεῖται ὑπὲρ τοῦ φίλου τὸν Δωδωναῖον Δία, διότι οἱ πρόγονοί του ὑπ' αὐτὸ τὸ ὄνομα τὸν εἶχον λατρεύσει ἐν Ἠπειρῷ. Μετὰ τοὺς ὀμηρικοὺς χρόνους ἡ φυλὴ τῶν Ἑλλήνων μετὰ τοῦ ὀνόματός της φαίνεται ὅτι διέδωκε καὶ τὴν λατρείαν τοῦ Διὸς καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα καὶ κατέστησεν αὐτὴν ἐπισημοτέραν. Οὕτω ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις εὗρισκόμεν τὸ μαντεῖον τῆς Δωδώνης τιμώμενον ὅσον καὶ τὸ ἐν Δελφοῖς. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἕνεκα τῆς ἀποκέντρος θέσεώς του μεταξὺ λαῶν, οἵτινες ἐπὶ πολλοῦ αἰῶνος ἔμειναν ἔξω τῆς ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι κινήσεως, οὐδέποτε ἠδυνήθη ν' ἀποκτήσῃ τοιαύτην πολιτικὴν ἐπιρροήν, οἶαν πολλάκις ἀπέκτησε καὶ ἐξήσκησε τὸ ἐν Δελφοῖς· ὅτι ὅμως οὐδέποτε ἀπώλεσε τὴν ἠθικὴν του ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων ἐπιρροήν, εἶνε μεγίστη ἀπόδειξις τοῦ ἐν ταῖς καρδίαις τῶν ἀνθρώπων ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐριζωμένου σεβασμοῦ πρὸς αὐτό. Ὅτι δὲ τὸ ἱερὸν τοῦτο ἦν τῷ ὄντι ἀρχαιοτάτον, ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῆς λατρείας τῶν θεῶν, οἵτινες ἐν Δωδώνῃ διετήρησαν μέχρι τῶν ὑστάτων χρόνων τὴν ἀρχικὴν σημασίαν των ὡς φυσικῶν δυνάμεων. Οὕτω ὁ Ζεὺς ἐν Δωδώνῃ ὀνομάζεται Νάϊος, δηλαδὴ θεὸς τῆς ὑγρασίας καὶ τῶν ναμάτων, ἡ δὲ σύζυγός του, ἥτις ἐνταῦθα λέγεται Διώνη καὶ οὐχὶ Ἥρα, εἶνε ἡ προσωποποίησις τῆς μητρὸς γῆς, ἥτις καθίσταται γόνιμος διὰ τῶν ἀπὸ τοῦ Διὸς ναμάτων. Τὰ δύο ταῦτα ὄντα, ἡ γῆ καὶ ἡ δύναμις ἡ ποιοῦσα τὴν βροχὴν καὶ τρέφουσα τὰς πηγὰς καὶ τοὺς ποταμούς, εἶνε οἱ δύο μέγιστοι θεοὶ τῶν Ἑλλήνων, διότι ἄνευ αὐτῶν ἡ ὑπαρξις τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ἀδύνατος. Ἐν ᾧ ὅμως ἀλλαχῶς ἡ φυσικὴ αὕτη σημασία τοῦ Διὸς ἐνωρὶς ἐπεσκοτίσθη, ἐπεκράτησε δὲ ἡ ὑψηλοτέρα ὡς θεοῦ θεμελιωτοῦ τῶν τὰς πολιτείας διεπόντων ἠθικῶν νόμων καὶ αὐστηροῦ φύλακος αὐτῶν, ἐν Δωδώνῃ ἐξηκολούθησε λατρευόμενος κυρίως ὡς τροφοδότης. Τοῦτο εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ ὅτι οἱ Ἠπειρώται ἐν τῇ ἀρχαιότητι εἶχον ὑπολειφθῆ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων ἐν τῷ πολιτισμῷ, ἀπ' ἐτέρου ὅμως ἀποδεικνύει ὅτι ἀνωτέρω εἶπομεν, ὅτι ἡ λατρεία τοῦ Διὸς ἐν τῇ κοιλάδι ἐκείνῃ τῆς Ἠπειροῦ εἶνε παναρχαία.

Καὶ οἱ τρόποι δὲ τῆς μαντείας, περὶ ὧν κατωτέρω λέγονται τινα, εἶνε ἀρχαικιώτατοι· ἰδίως ἡ σεβασμία δρυός, τοὺς κλάδους τῆς ὁποίας ἐνόμιζον ὅτι ἐκίνει τὸ πνεῦμα τοῦ Διὸς ὁσάκις ἤθε-

λε νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν βούλησίν του, ἀπαντᾷται καὶ παρ' ἄλλοις λαοῖς, π. χ. τοῖς Κέλταις καὶ Γερμανοῖς ὡς σύμβολον τοῦ ὑψίστου θεοῦ· εἶνε δὲ τὸ ἔθιμον τοῦτο λείψανον τῆς μεμακρυσμένης ἐκείνης ἐποχῆς, καθ' ἣν οἱ θεοὶ δὲν εἶχον οὔτε ναοὺς οὔτε εἰκόνας. Τότε τὸ μεγαλοπρεπέστατον καὶ ἰσχυρότατον τῶν ἐν τῷ δάσει δένδρων ἀντεπροσώπευεν αἰσθητικῶς τὴν ἀόρατον ὑπερτάτην δύναμιν. Βραδύτερον ἡ συμβολικὴ αὕτη σημασία τῆς δρυὸς ἐλησμονήθη καὶ ἀπεδόθη αὕτῃ ἀξία ἀρμόζουσα μόνῳ τῷ θεῷ, ὡς παρ' ἡμῖν ἡ συμβολικὴ σημασία τῶν εἰκόνων πρὸ πολλοῦ ἐλησμονήθη, ἀπονέμεται δ' αὐτοῖς σήμερον ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἀνοίκειος λατρεία. Καὶ ὅπως παρ' ἡμῖν αἱ εἰκόνας θαυματουργοῦσι κινούμεναι καὶ αὐτομάτως μεταβαίνουνσιν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, οὕτω καὶ ἡ δρυς κατώρθωσε νὰ θαυματουργῇ προλέγουσα διὰ τῆς κινήσεως τῶν κλάδων της τὰ μέλλοντα. Τοιαύτη εἶνε ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐν Δωδώνῃ μαντείου, ἀρχὴ γεννηθεῖσα ἐκ τῆς εὐπίστου φαντασίας ἀνθρώπων ἀπλῶν καὶ δεισιδαιμόνων, ἀλλ' οὐχὶ ἀπατεῶνων. Βραδύτερον ἐννοεῖται ὅτι περίξ τῆς δρυὸς ἐκτίσθησαν καὶ ἐνταῦθα ναοὶ διάφοροι, θέατρον καὶ ἄλλα οἰκοδομήματα ἱερὰ ἢ χρησιμεύοντα διὰ τὴν ὑπηρεσίαν. Ἀλλ' ὡς ἀπέδειξαν αἱ ἀνασκαφαί, ἡ καλλιτεχνικὴ ἀξία αὐτῶν τῶν κτιρίων οὐδέποτε ὑπῆρξε πολὺ μεγάλη, ὑπελείπετο δὲ κατὰ τοῦτο ἡ Δωδώνη ἄλλων θρησκευτικῶν κέντρων τοῦ ἀρχαίου κόσμου, π. χ. τῆς Ὀλυμπίας, τῶν Δελφῶν κ.τ.λ. Ἀλλὰ ταῦτα βεβαίως καὶ οἰκονομικῶς ἤκμαζον περισσότερον, διότι οἱ ἐν αὐτοῖς τελούμενοι ἀγῶνες προσεῖλκον μέγα πλῆθος λαοῦ· εἶνε ἀληθές, ὅτι καὶ ἐν Δωδώνῃ ἰδρῦθη ἀγῶν ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν τὰ Νάϊα, ἀλλ' ἔμεινε τόσον ἄσημος, ὥστε μόνον τὸ ὄνομά του περιῆλθεν εἰς γῶσιν ἡμῶν. Ἡ δόξα τῆς Δωδώνης ἐγεννήθη ἀπὸ τοῦ μαντείου καὶ ἔμεινε προσκεκολλημένη εἰς αὐτό· σήμερον δέ, ἀφοῦ ἡ δρυς καὶ αἱ περιστεραὶ καὶ οἱ λέβητες ἔπαυσαν τοῦ νὰ προφητεύωσιν, ἡ δόξα αὕτη περιάγεται εἰς τὸν κόσμον κυρίως διὰ τῶν μικρῶν εὐρημάτων, εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ὁποίων μεταβαίνομεν.

Ἡ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ κ. Καραπάνου Δωδωναία συλλογὴ εἶνε ἐκτεθειμένη ἐν τοῖς παρὰ τὸν τοῖχον ἐρμαρίοις δεξιὰ τῷ εἰσερχομένῳ καὶ ἐπὶ τῆς πρὸς τὰ παράθυρα ὑλοσκεποῦς τραπέζης· ταύτης ἡ μία πλευρὰ περιέχει τὰς χαλκᾶς καὶ μολυβδίνας ἐπιγραφάς, ἡ δ' ἐτέρα ὡς καὶ τὰ ἐρμαρία διάφορα χαλκᾶ ἀντικείμενα καὶ ὀλίγας μόνον ἐπιγραφάς. Τὰ ἐρμαρία εἶναι τρία, ἕκαστον δ' αὐτῶν διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα. Ὁ κ. Καραπάνος κατέταξε τὰ ὁμοειδῆ ἀντικείμενα πλησίον ἀλλήλων καὶ ἔθεσε παρ' αὐτὰ διαφόρους ἐπιγραφάς ἐλληνιστὶ καὶ γαλλιστὶ, ὥστε νὰ εὐκολύνηται ὁ ἐπισκέπτης πολὺ. Διὰ τοῦτο ἡμεῖς ἐνταῦθα ἐν

τοῖς πλείστοις θὰ ἐπαναλάβωμεν τὰς γενικὰς σημειώσεις τοῦ κ. Καραπάνου, μόνον δὲ τὰ σπουδαιότερα καὶ μᾶλλον προσοχῆς ἄξια ἀντικείμενα θ' ἀναφέρωμεν ἰδιαιτέρως.

Ἐν τῷ πρώτῳ τμήματι τοῦ πρώτου ἔρμαριου κάτω ὑπάρχουσι ἐλάσματα τινὰ χαλκᾶ μετὰ κοσμημάτων ἐκ κύκλων ἠνωμένων διὰ τῶν ἐραπτομένων τῶν· τὰ ἐλάσματα ταῦτα ἀπετέλουν μέρη διαφόρων σκευῶν, εἶνε δὲ ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων, δηλαδὴ τοῦ ἔκτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος καὶ ἀρχαιότερα. Ἐν τῷ αὐτῷ ἔρμαριῳ εὐρίσκονται βάσεις τριποδικαὶ ἀγγείων καὶ ἄλλα τεμάχια ὁμοίων· ἐπίσης πελέκει ἀναθηματικοί, δηλαδὴ κατασκευασθέντες οὐχὶ πρὸς χρῆσιν ἐν τῷ βίῳ, ἀλλὰ μόνον ἵνα ἀφιερῶθῃσι τῷ θεῷ· πρὸς τούτοις πολλὰ ψέλια, πόρπαι, ἐνώτια, δακτύλιοι κ.τ.λ. Ἐν τῷ δευτέρῳ τμήματι εὐρίσκονται δύο μεγάλα ἀγγεῖα ἔχοντα σχῆμα ἀσκού ἢ μᾶλλον περικεφαλαίας. Αὐτὰ ἐχρησίμευον κατὰ τὸν κ. Καραπάνον ἵνα θέτωσι τοὺς κλήρους τῶν μελλόντων ν' ἀγωνισθῶσιν ἐν τοῖς ἀγῶσι τῆς Δωδώνης· πιθανὸν ὅμως καὶ νὰ ἦσαν τὰ βραβεῖα τῶν νικητῶν. Ἐπειτα ἐν τεμάχιον ἐνδύματος ἐξ ἀγάλματος μεγάλου, πολλὰ κατατεθραυσμένα τεμάχια ἀναγλύφων, παρειὰι περικεφαλαίων, πάλιν βελόνηαι, δακτύλιοι κ.τ.λ. καὶ εἰς τὸ ἄκρον ἐν κάτοπτρον χαλκοῦν. Ἐν τῷ δευτέρῳ ἔρμαριῳ (τμήμα πρῶτον) εἶνε ἐκτεθειμένα διάφορα ἀγαλμάτια χαλκᾶ· τὸ μέγιστον αὐτῶν παριστᾷ Σάτυρον ἔχοντα πόδας ἵππου, ὡς ἐφαντάζοντο οἱ Ἕλληνας ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ ἐποχῇ τὰ δαιμόνια ταῦτα· εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους ὅμως τοὺς ἔπλαττον ὅλως ἀνθρωπίνους· μόνον δὲ μία μικρὰ οὐρὰ καὶ ἐνίοτε δύο πολὺ μικρὰ κέρατα ὑπεμνησκον ἀκόμη τὴν πρώτην θηριώδη μορφήν τῶν. Ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος εἶναι γυμνός καὶ φαίνεται ὅτι χορευεῖ. Ἡ τέχνη εἶναι ἐπιμελής, ἀλλ' ἀκόμη ὄχι πολὺ ἀνεπτυγμένη. Δεξιὰ αὐτοῦ εἶναι δύο μορφαί, αἵτινες διὰ τῶν ὑψωμένων χειρῶν τῶν ἐβάσταζον κάτοπτρον οὗ ἐχρησίμευον ὡς λαβαί. Ἀριστερὰ τοῦ Σατύρου ὑπάρχει μία Ἀθηναῖ φοροῦσα κράνος καὶ ἐπὶ τοῦ στήθους αἰγίδα. Παρ' αὐτὴν ἴσταται αὐλήτρια παίζουσα διπλοῦς αὐλοῦς· εἰς τὸ πρόσωπον φορεῖ τὴν φορβειάν ἢ περιστόμιον, τὸ ὅποιον ἦτο λωρίον δενόμενον περὶ τὸ στόμα καὶ προωρισμένον νὰ περιορίζῃ τὸ υπερβολικὸν φούσκωμα τῶν παρειῶν τοῦ αὐλοῦντος καὶ νὰ ἐμποδίζῃ τὴν λίαν ταχεῖαν ἐκπνοὴν τοῦ ἀέρος. Πλησίον τῆς αὐλήτριας εἶνε γυνὴ φοροῦσα ἐνδύμα βραχὺ καὶ τρέχουσα· ἴσως εἶνε ἡ Ἄταλάντη. Ἡ τέχνη καὶ ἐν αὐτῇ εἶνε ἀρχαϊκὴ καὶ τὸ πρόσωπον ἄνευ πολλῆς ἐκφράσεως. Ἐπονται δύο ἄλλα ἀγαλμάτια μικρὰ καὶ μετ' αὐτὰ ἵππευς, οὗ ὁ ἵππος λείπει. Καὶ αὐτὸ εἶνε ἀρχαϊκόν. Εἰς τὸ βάθος εἶνε δύο πλάκες χαλκᾶ ἔχουσαι ἐν ἀναγλύφῳ τὸν κεραικὸν τοῦ Διός,

ὅπως τὸν ἐφαντάζοντο καὶ συνείθιζον νὰ τὸν παριστάνωσιν οἱ ἀρχαῖοι. Ἐπὶ τῆς ἀράφης ἀνωτέρω αὐτῶν ὑπάρχουσι μία ἔλαφος, εἰς ἵππος, μία σφίγξ, κ.τ.λ. Εἰς τὸ δεύτερον τμήμα τοῦ αὐτοῦ ἔρμαριου εὐρίσκονται πάλιν ἀγαλμάτια χαλκᾶ, ἀλλ' ἐκ τούτων τὰ πλείστα εἶνε καλῆς ἐποχῆς καὶ καλῆς τέχνης. Τὸ πρῶτον ἀπὸ δεξιῶν τοῦ παρατηρούντος παριστᾷ ἠθοποῖον φοροῦντα προσωπίδα κωμικὴν καὶ ὑψοῦντα τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας· ἄγνωστον εἶνε εἰς τί ἐχρησίμευεν αὐτός, διότι δὲν φαίνεται νὰ ἦναι αὐτοτελής. Παρ' αὐτὸν εὐρίσκεται μία Μαινὰς ἐν ζωηρᾷ κινήσει πολὺ καλῆς τέχνης. Ἐπονται εἰς Ζεὺς μικρὸς ἀργυροῦς καὶ ἕτερος χαλκοῦς κρατῶν κεραικὸν καὶ ἄλλα διάφορα ἀγαλμάτια μικροτέρας ἄξιας. Τὸ λοιπὸν τοῦ ἔρμαριου περιέχει λαβὰς ἀγγείων καὶ τὰ τοιαῦτα. Εἰς τὸ πρῶτον τμήμα τοῦ ἔρμαριου ὑπάρχουσι πολλὰ τεμάχια ὄπλων χαλκῶν, ἀσπίδων, τόξων καὶ μία περικεφαλαία. Ὁ κ. Καραπάνος ἀντέγραφε καὶ ἐν ἐπιγράμμα ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Παντανίου ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ τῆς περιηγήσεώς του· κατ' αὐτὸ Πύρρος ὁ γνωστὸς βασιλεὺς τῆς Ἡπείρου νικήσας ἐν μάχῃ τινὶ τοὺς Μακεδόνας ἀνέθηκε τὰς ἀσπίδας αὐτῶν εἰς τὸν ἐν Δωδώνῃ Δία. Δὲν εἶνε λοιπὸν παράξενον κανὲν ἐξ αὐτῶν τῶν τεμαχίων ἀσπίδων νὰ προέρχῃται ἐξ ἐκείνων τῶν Μακεδονικῶν. Εἰς τὸ ἕτερον τμήμα τοῦ αὐτοῦ ἔρμαριου ὑπάρχουσι ὄπλα σιδηρᾶ, ξίφη καὶ λόγχοι· ἐν δὲ τῷ μέσῳ αὐτῶν πλάξ χαλκῆ μετ' ἐπιγραφῆς δηλοῦσης, ὅτι ὁ βασιλεὺς Πύρρος καὶ οἱ Ἡπειρώται καὶ οἱ Ταραντίνοι, ὡς φαίνεται, ἀνέθηκαν εἰς τὸν Δία ὄπλα τινὰ κερδηθέντα ἐν ταῖς πρὸς τοὺς Ῥωμαίους μάχαις. Εἶνε γνωστὸν, ὅτι ὁ Πύρρος προσκληθεὶς εἰς τὴν Ἰταλίαν ὡς σύμμαχος ὑπὸ τῶν Ταραντίνων, ἐπολέμησε καὶ ἐνίκησε τοὺς Ῥωμαίους. Πιθανὸν λοιπὸν τὰ σιδηρᾶ αὐτὰ ὄπλα νὰ ἦναι τῶν Ῥωμαϊκῶν.

Ταῦτα εἶνε τὰ κυριώτερα τῶν χαλκῶν ἀντικειμένων τῆς Δωδωναίας συλλογῆς τοῦ κ. Καραπάνου. Ἡ ἄξια τῶν δὲν ἔγκειται οὔτε εἰς τὸ πλῆθος, οὔτε εἰς τὴν ἐξέχουσαν τιμὴν καὶ σπανιότητα πολλῶν ἀγαλμάτων. Εἶναι ὅμως πολύτιμα καὶ μοναδικὰ λαμβανόμενα πάντα ὡς ἐν ὅλῳ· διότι δυστυχῶς ἐκ πολὺ ὀλίγων ἀρχαίων πόλεων ὑπάρχουσι τόσα μνημεῖα ὁμοῦ, ὥστε νὰ δύναται τις ἀσφαλῶς νὰ κρίνῃ περὶ τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ καὶ περὶ ἄλλων ἀρχαιολογικῶν ζητημάτων, ἡθῶν δηλαδὴ, ἐθίμων καὶ τρόπων λατρείας τοῦ θεοῦ. Ἀντικείμενά τινὰ τῆς συλλογῆς Καραπάνου συμβάλλουσι πολὺ εἰς τὴν γνώσιν τῆς ἱστορίας τῆς ἐλληνικῆς τέχνης, ἰδίως ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις χρόνοις.

Ἴσῃ τιμῇ δύναται δικαίως νὰ διεκδικήσῃσι καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ τῆς Δωδώνης, αἱ κατέχου-

σαι τὴν πρὸς τὰ παράθυρα τράπεζαν. Ἡ ἀξία των εἶνε τόσον μεγάλη, ὅσον μικρὰ εἶνε ἡ ἐντύπωσις, τὴν ὁποίαν κάμουν εἰς τοὺς ἐπισκέπτας. Διαιροῦνται δὲ εἰς δύο κατηγορίας, ὧν ἡ μία περιλαμβάνει τὰς ἐχούσας μᾶλλον ἱστορικὴν ἀξίαν· περὶ αὐτῶν δὲν θὰ ἐκταθῶμεν περισσότερον, διότι ἐνδιαφέρουσι κυρίως τοὺς εἰδικούς ἀρχαιολόγους. Εἰς τὴν ἑτέραν ὅμως κατηγορίαν ἀνήκουσιν αἱ ἐπὶ μολυβδίνων πλακῶν ἐπιγραφαί, αἱ περιέχουσαι ἐρωτήσεις διαφόρων ἀνθρώπων ἀποτεινομένης εἰς τὸ μαντεῖον. Αὐταὶ εἶνε λίαν περιέργοι, διότι παρουσιάζουσιν ἡμῖν τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους· μὲ ὅλας τὰς ἀδυναμίας των, ἐπιθυμίας, ἐλπίδας καὶ φόβους καὶ ἐπιτρέπουσι διὰ τούτου νὰ γνωρίσωμεν κάλλιον τὰς ιδέας καὶ τὴν γενικὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐποχῆς, πρὸς τοὺς δὲ διδάσκουσι καὶ τὴν λειτουργίαν τῶν μαντείων. Ἴνα δώσωμεν μικρὰν ἰδέαν αὐτῶν, μεταφράζομεν τινὰς ἐκ τῶν μᾶλλον ἀκεραίων.

Συμβουλευόνται οἱ Κερκυραῖοι τὸν Δία τὸν Νάϊον καὶ τὴν Διώνην, εἰς τίνα ἐκ τῶν θεῶν ἢ ἡρώων πρέπει νὰ θύωσι καὶ νὰ εὐχῶνται, ὅπως ὁμοιωσὶ διὰ τὸ καλὸν των.

Ὁ Σωκράτης (οὐχὶ ὁ Ἀθηναῖος φιλόσοφος) συμβουλευέται τὸν Δία τὸν Νάϊον καὶ τὴν Διώνην τί ἐργασίαν νὰ ἀρχίσῃ διὰ νὰ εὐτυχήσῃ καὶ αὐτὸς καὶ ἡ γενεά του.

Ὁ δεῖνα (τὸ ὄνομα δὲν ἐσώθη) Ἀμπρακιώτης συμβουλευέται τὸν Δία τὸν Νάϊον καὶ τὴν Διώνην περὶ τῆς ὑγείας καὶ τῆς παρουσίας του καὶ διὰ τὸ παρὸν καὶ διὰ τὸ μέλλον, τινὰς δηλαδὴ ἐκ τῶν θεῶν πρέπει νὰ ἐξιλεῶνῃ διὰ νὰ εὐτυχήσῃ.

Ὁ δεῖνα (καὶ αὐτοῦ τὸ ὄνομα δὲν ἐσώθη) ἐρωτᾷ τὸν Δία καὶ τὴν Διώνην, ἐάν θὰ τῷ ἦναι ὠφέλιμον νὰ προβατεῖν (πιθανῶς ἐρωτᾷ ἂν θὰ ὠφελήθῃ ἐκ τῶν προβάτων του).

Συμβουλευέται ὁ Εὐάνδρος⁽¹⁾ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ τὸν Δία τὸν Νάϊον καὶ τὴν Διώνην, εἰς τίνα ἐκ τῶν θεῶν ἢ τῶν ἡρώων ἢ τῶν δαιμόνων πρέπει νὰ εὐχῶνται καὶ νὰ θυῶσι, διὰ νὰ εὐτυχῶσι καὶ αὐτοὶ καὶ ὅλη ἡ οἰκία των.

Ἐπερωτᾷ ὁ Ἅγις τὸν Δία τὸν Νάϊον καὶ τὴν Διώνην περὶ τῶν στραμάτων καὶ τῶν προσκεφαλαίων του, ποῦ τὰ ἔχασεν αὐτὸς ἢ ἂν τὰ ἐκλεψέ τις ἐκ τῶν ξένων.

Ὁ Λυσανίας ἐρωτᾷ τὸν Δία τὸν Νάϊον καὶ τὴν Διώνην, ἐάν τὸ παιδάριον, οὗ ἔγκυος εἶναι ἡ Ἀννύλα, εἶνε ἰδικόν του.

Ὁ Ἡρακλείδης παρακαλεῖ τὸν Δία καὶ τὴν Διώνην νὰ δώσωσιν εὐτυχίαν εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς

οἰκείους του καὶ ἐρωτᾷ περὶ γενεᾶς, ἐάν δηλαδὴ θὰ ἀποκτήσῃ καὶ ἄλλα τέκνα πλὴν τῆς θυγατρὸς του Αἴγλης.

Ὅμοιαι εἶναι καὶ αἱ λοιπαὶ ἐρωτήσεις. Ὡς βλέπετε, εἰς τὰς πλείστας ἐξ αὐτῶν αἱ ἀπαντήσεις δὲν εἶναι λίαν δύσκολοι· καὶ ἐάν ὁ κατ' αὐτὰς ἐνεργῶν εὐλαθῆς δὲν ἐπετύγχανε τῆς ποθουμένης εὐτυχίας, τὸ μαντεῖον δὲν θὰ εὐρίσκετο εἰς στενοχωρίαν, διότι εὐκολοὶ θὰ τῷ ἦτο ἡ ὑπεκφυγὴ· π. χ. ὅτι ὁ θεός, εἰς ὃν διέταξε νὰ θύωσιν, ἦτο παρωργισμένος δι' οἰονδήποτε ἄλλον λόγον. Δύσκολος ὅμως ὅπως οὖν ἦτο ἡ ἀπάντησις εἰς ἐρωτήσεις, οἱ αἱ τρεῖς τελευταῖαι παρατεθεῖσαι· διότι ἐνταῦθα δὲν ἐνεχώρουν ὑπεκφυγαὶ καὶ φράσεις διαφορούμεναι· οὐχ ἦττον φαίνεται ὅτι οἱ ἱερεῖς καὶ τῶν τοιούτων εἶχον πείραν ἰκανήν, ὥστε νὰ μὴ πιάωνται μὲ τὰς ἀπαντήσεις· ἄλλως δὲν ἐξηγεῖται ἡ εὐπιστία τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ἐπὶ αἰῶνας ἐξηκολούθουν συμβουλευόμενοι τὸ μαντεῖον, καὶ εἰς ζητήματα μάλιστα λεπτότατα ὡς τὸ τῆς Ἀννύλας.

Ἐν τοῖς ἀρχαιότατοις χρόνοις αἱ ἐρωτήσεις δὲν ἐδίδοντο γραπταί· πρῶτον διότι ἡ γραφὴ ἦτο ἢ ὅλως ἄγνωστος ἢ λίαν ἀσυνήθης, ἔπειτα δὲ καὶ διότι οἱ ἐρωτῶντες ἦσαν ὀλίγοι καὶ τὰ ζητήματα ἀπλούστερα. Ὅταν ὅμως οἱ ἄνθρωποι ἤρχισαν νὰ συμβουλευόνται τὸν θεὸν καὶ διὰ τὰ ἐλάχιστα πράγματα, ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ πράγματα ὀπωσοῦν ἀκανθώδη, οἱ ἱερεῖς εἰσῆγαγον τὸ σύστημα τῆς γραφῆς τῶν ἐρωτήσεων, ἵνα μελετῶντες αὐτὰς ἔχωσι καιρὸν νὰ ἐξευρίσκωσι καὶ καταλλήλους ἀπαντήσεις.

Τὰς πλάκας φαίνεται ὅτι παρέδιδον πρῶτον οἱ ἐρωτῶντες εἰς τοὺς ἱερεῖς, ἔπειτα ἐξετέλουν τὰς προδιαγεγραμμένας θυσίας καὶ προσέφερον διάφορα δῶρα καὶ οὕτω ἐν κατανοίξει προσήρχοντο, ἵνα ἐρωτήσωσι τὸν θεόν. Τοῦτο δὲ ἐγίνετο κατὰ διαφόρους τρόπους· περίφημος εἶναι ἡ δρῦς, τῆς ὁποίας οἱ κλάδοι ὑπὸ τοῦ ἀνέμου κινούμενοι ἀνέπεμπον ἤχους τινάς· τοὺς ἡρμηνεύον αἱ λεγόμεναι προμάντιες ἢ ἱέρειαι, αἵτινες ἦσαν τρεῖς, καὶ οἱ ἱερεῖς φαίνεται κατέγραφον τὴν ἑρμηνείαν καὶ τὴν εἶδον εἰς τὸν ἐρωτῶντα. Ἄλλο εἶδος μαντείας ἦτο τὸ διὰ μιᾶς ἢ τριῶν περιστερῶν αἱ ἱέρειαι ἐξήγουν τὴν θέλησιν τοῦ Διὸς ἐκ τοῦ διαφοροῦ τρόπου τῆς πτήσεως αὐτῶν. Ὁ συνήθης ὅμως ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐποχῇ τρόπος μαντείας ἦτο φαίνεται ὁ διὰ τῶν λεβήτων· ἀλλὰ περὶ τούτων ἀκριβεῖς πληροφορίαι δὲν ὑπάρχουσι· τινὲς τῶν ἀρχαίων συγγραφέων λέγουσιν, ὅτι ἦσαν πολλοὶ λέβητες ἐπὶ τριπόδων πλησίον ἀλλήλων ἰστάμενοι· ἐάν ἤγγιζε τις ἓνα ἐξ αὐτῶν, ἀνέδιδον πάντες ἤχόν τινα· ἐκ δὲ τοῦ ἤχου ἐμάντευον αἱ ἱέρειαι. Ἄλλοι διηγῶνται, ὅτι ὑπῆρχον δύο στύλοι πλησίον ἀλλήλων· ἐπὶ τοῦ ἐνός ἵστατο λέβης, ἐπὶ δὲ τοῦ ἑτέρου ἄγαλμα παριστάνον παιδίον

(1) Τὸ ὄνομα γράφεται ἐπὶ τῆς πλακῆς Εὐθανδρος, ὅπερ ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ δίφθογγος *ευ* τότε ἐπροφέρετο ὅπως καὶ σήμερον. Ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγραφῇ ἀναγινώσκεται φρεὸς ἀντὶ θεοῦ καὶ φῶς ἀντὶ θῶος δηλαδὴ ἀκριβῶς ὅπως σήμερον ὁ λαὸς λέγει: Φῆβα ἀντὶ θῆβα.

μικρόν κρατοῦν μαστίγιον εἰς τὴν δεξιάν· τὸ μαστίγιον τοῦτο ἦτο οὕτω κατεσκευασμένον, ὥστε ὅταν ἔπνεεν ἄνεμος, ἐκινεῖτο καὶ ἔκρουε τὸν λέβητα, οὕτω δὲ παρήγετο ὁ ἀναγκαῖος διὰ τὴν μαντείαν ἤχος. Πιθανὸν εἶναι, ὅτι πάντες οἱ τρόποι οὗτοι ἦσαν ἐν χρῆσει κατὰ διαφόρους ἐποχάς, καθὼς καὶ ἄλλοι ἀκόμη εἰς ἡ δύο.

Μένει νὰ εἰπωμέν τινα καὶ περὶ τῶν μὴ ἐκ Δωδώνης ἀρχαιοτήτων, ἃς ὁ κ. Καραπάνος ἐξέθηκεν ἐν τῇ αὐτῇ αἰθούσῃ. Παρὰ τὸν ἀριστερόν τῳ εἰσερχομένῳ τοῖχον ὑπάρχουσι δύο ἐρμαρία καὶ δύο τραπέζια ὡς ἀναλόγια. Ἐν τῷ πρώτῳ ἐρμαρίῳ κάτω ὑπάρχουσι δύο μαρμαρίνα ἀγαλμάτια Ἀφροδίτης, ὧν τὸ ἓν εἶνε ἀκέφαλον, καὶ πολλὰ ἄλλα μικρὰ κεφαλὰ ἐπίσης μαρμαρίνα, τινὲς τῶν ὁποίων ἀνήκουσιν εἰς τοὺς καλοὺς χρόνους τῆς τέχνης. Πρὸς τοῦτοις εἰς τὸ αὐτὸ μέρος εὐρίσκονται καὶ δύο χαλκᾶ ἀγαλμάτια, ὧν τὸ μὲν ἐν περιστᾷ τὸν Πᾶνα παίζοντα τὴν σύριγγα, τὸ δ' ἕτερον αἰγυπτιακὸν θεὸν θέτοντα τὸν ἓνα δάκτυλον εἰς τὸ στόμα· καὶ αὐτὸς ὁμως εἶνε οὐχὶ αἰγυπτιακῆς, ἀλλ' ἑλληνικῆς τέχνης.

Ἐπὶ τοῦ παρὰ τὸ ἐρμαρίον τραπέζιου εἶνε ἐκτεθειμένη ὠραία μαρμαρίνη γυναικεία κεφαλὴ ἐξ ἐπιτυμίου ἀναγλύρου μετὰ μέρους τοῦ ἄνω περιθωρίου· ἐπ' αὐτοῦ σώζονται καὶ μερικὰ γράμματα δηλοῦντα, ὅτι ἡ ἀποθανοῦσα ὠνομάζετο Νικοστράτη. Ἡ τέχνη εἶνε ἀττική καὶ πολὺ καλὴ. Πλησίον τοῦ τραπέζιου τούτου ὑπάρχει καὶ ἐν ὁλόκληρον ἀνάγλυρον μετὰ τῆς ἐξῆς παραστάσεως. Ἐπὶ θρόνου κάθηται ἡ Δήμητρα κρατοῦσα δᾶδα· παρ' αὐτὴν ἴσταται ὀρθὴ ἡ Περσεφόνη κρατοῦσα ἐπίσης δᾶδα· πρὸ αὐτῶν δὲ εὐρίσκεται βωμὸς, ἔπειτα ἔρχεται μικρὸς παῖς— ὑπρέτης— ὀδηγῶν χοῖρον καὶ μετ' αὐτὸν μίαν γυνή, εἰς ἀνήρ, ἄλλη γυνή— ὑπρέτρια— καὶ τέσσαρα μικρὰ παιδία. Τὸ ἀνάγλυρον τοῦτο περιστᾷ θυσίαν χοίρου εἰς τὴν Δήμητρα καὶ Περσεφόνην ὑπὸ μιᾶς οἰκογενείας.

Ἐν τῷ δευτέρῳ ἐρμαρίῳ εὐρίσκονται κάτω μὲν ἐν κράνος χαλκοῦν, δύο ἢ τρεῖς λόγχοι, ἐν ζῆφος σιδηροῦν, ἐν ἐγγχειρίδιον ὁμοιον καὶ εἰς πέλεκυς χαλκοῦς. Ἄνω εἰς τὸ μέσον περίπου ὑπάρχει Ἀπόλλων ἀρχαϊκωτάτης τέχνης, δεξιὰ δὲ αὐτοῦ ἀγαλμάτιον περιστῶν νεανίαν γυμνὸν πολὺ καλὸν καὶ ἄλλα τινά. Εἰς τὴν ἀνωτάτην ἀράφην πάλιν ἀγαλμάτια διάφορα. Τὸ μέγιστον αὐτῶν, τὸ ὁποῖον μόνον μέχρι τῶν μηρῶν σώζεται, περιστᾷ Ἀφροδίτην. Ἄλλο δεξιὰ αὐτῆς ἰστάμενον περιστᾷ τὸν Ἡρακλέα γυμνὸν καὶ κρατοῦντα ποτήριον καὶ ῥόπαλον, ἀπὸ δὲ τοῦ βραχιονὸς του κρέμαται ἡ λεοντῆ.

Πάλιν τὸν Ἡρακλέα περιστᾷ καὶ τὸ ἐκ μαρμαρίου ἀνάγλυρον τὸ κείμενον ἐπὶ τοῦ παρὰ τὸ ἐρμαρίον τοῦτο τραπέζιου· καὶ οὗτος εἶναι γυμνὸς καὶ τοξεύει, ἐπὶ δὲ τοῦ ἐδάφους κεῖνται ἡ λεοντῆ,

ἡ φαρέτρα καὶ τὸ ῥόπαλον. Ἡ τέχνη εἶναι πολὺ καλὴ καὶ τὸ ὅλον λίαν ἐκφραστικόν.

Ἐπὶ τῶν ἐν τῷ μέσῳ τραπέζων ὑπάρχουσιν ἐκτεθειμένα ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς διάφορα ἀντικείμενα ἑλληνικά, ῥωμαϊκὰ, βυζαντινὰ καὶ νεώτερα, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας δακτυλιόλιθοι, σφραγιδόλιθοι καὶ μετὰλλια διαφόρων ἐποχῶν.

Τέλος ἀμέσως ἀπέναντι τῆς εἰσόδου ὑπάρχει ἄρουα ῥωμαϊκὸν τετράτροχον εὐρεθὲν ἐν Νικομηδείᾳ τῆς Ἀσίας. Σώζονται κυρίως μόνον οἱ χαλκοὶ ἄξονες καὶ διάφορα κοσμήματα ὁμοίως χαλκᾶ· τὸ λοιπὸν ἦν βεβαίως ξύλινον καὶ κατεστράφη. Ὁ κ. Καραπάνος ὅμως προσηπάθησε ἢ ἀναπαρστήσῃ τὴν μορφήν του καὶ οὕτω λαμβάνει τις ἰδέαν τὸν αὐρχαίου ἄρματος· σημαιωτέον ὅμως, ὅτι τὸ ἄρουα τοῦτο, ὡς φαίνεται, δὲν ἦτο προωρισμένον πρὸς κοινὴν χρῆσιν, ἀλλὰ κατεσκευάσθη μόνον πρὸς κόσμον ἢ ὡς ἀνάθημα. Ἐκ τῶν κοσμημάτων τέσσαρα συμπλέγματα περικιστῶσι λέοντας ἢ πάνθηρας καταρθάνοντας ἔλαφρον, ἄλλα δὲ δύο πρὸς τὸ ἔμπροσθεν μέρος ἦτοι τὸ πρὸς τοὺς ἵππους περικιστῶσι Νηρηΐδας ὀχουμένας ἐπὶ Τριτώνων κρατούντων κώπας. Μεταξὺ αὐτῶν τῶν δύο εἶνε καὶ δύο κοράσια καθήμενα κατὰ γῆς καὶ παίζοντα κύβους, παίγνιον ὃ καὶ σήμερον ἐναχοῦ τῆς Ἑλλάδος παίζουσι τὰ μικρὰ κοράσια διὰ λιθαρίων.

X. ΤΣΟΥΝΤΑΣ

ΥΓΙΕΙΝΗ

Ἐπι παιδαγωγικῆς ὑγιεινῆς καὶ περὶ σχολικῶν θρανίων.

Ἐκ τῆς λογοδοσίας τῆς ἀναγνωθείσης τὴν 21 Νοεμβρίου 1884 ὑπὸ τοῦ Ἐφόρου τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ Ὁρφανοτροφείου τῶν κορασίων ἐνώπιον τῆς συνελεύσεως τῆς Φιλανθρωπικῆς Ἐταιρίας τῶν ἐν Ἀθήναις Κυριῶν, μεταφέρομεν τὴν κατωτέρω περιεκτικὴν χάριν εὐρυτέρας τῶν ἐκτεθειμένων διαδόσεως. Διὰ περὶ τοῦ νέου συστήματος τῶν σχολικῶν θρανίων πληροφορεῖται εἶνε τὸσον μάλλον ἐπίκαιρον, ὅσον ἐπίκειται ἡθὴ ἡ εἰσαγωγὴ τούτων ἐν τοῖς δημοσίοις καὶ ἐν τοῖς ἰδιωτικοῖς ἐκπαιδευτηρίοις παρ' ἡμῖν. Ἐβλεθὲν δὲ εἰς θέσιν νὰ βεβαιώσωμεν, ὅτι τὰ ἐν τῷ Ἀρχιεπισκοπικῷ εἰσαχθέντα νέα θρανία ἐπέτυχον θαυμασίως.

«Τὰ τῆς ὑγείας συνεχῶς ἀπασχολοῦσι τὴν Διοικοῦσαν Ἐπιτροπὴν. Δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν, ὅτι σχεδὸν ὁλόκληρον τὸ τῆς παιδαγωγίας ἔργον περιλαμβάνεται ἐν τῇ εὐρυτάτῃ τῆς ὑγιεινῆς ἐννοίᾳ, διὰ τὴν στενὴν σχέσιν τὴν ὁποίαν ἔχουσι πρὸς ἀλλήλας ἡ ὑγεία τοῦ σώματος καὶ ἡ τῆς ψυχῆς. Τοῦτο οὐδὲν σημαίνει, ὅτι ὁ μὲν ἄρρωστος εἶνε τὸν τε νοῦν καὶ τὰ ἦθη χαλαρός, ὁ δ' ὑγιὴς ἀπ' ἐναντίας νοήμων καὶ χρηστός. Ἡ περὶ τῆς ὁλόγος σχέσεως οὐδὲν ἔχει τὸ ἀπόλυτον. Ἄλλ' ἡ πεῖρα καὶ ἡ θεωρία ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων ἀνεγνώρισαν τὴν συνάφειαν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος,